

Grzegorz Suliński

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

Grzegorz.Sulinski@uj.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1159-3951>

Wyłączenie lub ograniczenie wstąpienia spadkobiercy współnika do spółki z o.o. – zagadnienia wybrane

<http://dx.doi.org/10.12775.SIT.2021.037>

1. Wstęp

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością stanowi jedną z form organizacyjnoprawnych prowadzenia działalności gospodarczej. Z punktu widzenia jej uczestnika forma ta niesie za sobą wiele zalet, spośród których na pierwszy plan wysuwa się ograniczenie jego ryzyka związanego z podjęciem i prowadzeniem aktywności gospodarczej. Spółka z o.o. jest bowiem – na zasadzie art. 12 Ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych¹ – osobą prawną, a przepis art. 151 § 4 k.s.h. wyłącza odpowiedzialność współnika za jej zobowiązania. Do grona tych zalet można także zaliczyć stabilność bytu prawnego spółki, który w dużej mierze uniezależniony jest od losów współnika. W szczególności zatem jego śmierć nie skutkuje co do zasady rozwiązaniem spółki mogącej kontynuować działalność już z udziałem jego spadkobierców. Rozwiązanie takie zapewnia stabilność podjętej przez współnika – poprzez uczestnictwo w spółce – aktywności gospodarczej. Jednocześnie ma on wpływ na skład właścicielski spółki po jego śmierci. Wpływ

---

¹ Tekst jednolity: Dz.U. z 2020 r. poz. 1526 ze zm. (dalej: k.s.h.).

ten wyraża się w możliwości zadysponowania udziałami w kapitale zakładowym spółki. Udział stanowi bowiem podstawę uczestnictwa w spółce, określając ogół praw i obowiązków współnika², i jako taki może być przedmiotem dziedziczenia. Dziedziczenie to może odbywać się na zasadach ogólnych określonych w przepisach Księgi czwartej „Spadki” Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny³. Równocześnie jednak ustawodawca przewidział w k.s.h. szczególną instytucję służącą kształtowaniu kręgu spadkobierców współnika przystępujących do spółki w jego miejsce.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest prezentacja zasad dziedziczenia udziałów w kapitale zakładowym spółki z o.o. ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań k.s.h. dotyczących tej kwestii. Celem jest natomiast ocena, czy obowiązujące regulacje odnoszące się do dziedziczenia udziałów w należyty sposób zabezpieczają zarówno realizację woli zmarłego współnika spółki, jak i jego spadkobierców, a także samej spółki. Teza robocza zakłada, że – przewidujący możliwość kształtowania w umowie spółki zasad wstępowania do spółki spadkobierców współnika – przepis art. 183 k.s.h. nie stanowi kompleksowego rozwiązania kwestii określenia kręgu osób mogących przystąpić do spółki w wyniku śmierci jej współnika.

Podjęta problematyka wydaje się istotna zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Analiza poglądów doktryny dowodzi, że kwestia dziedziczenia udziałów w spółce z o.o. stanowiła przedmiot wielu wypowiedzi, jednakże nadal istnieją obszary wymagające dalszych badań. W szczególności rzecz w tym, że osiągnięcie zamierzonego przez współnika rezultatu w postaci precyzyjnego i przede wszystkim skutecznego zakresienia kręgu jego spadkobierców przystępujących do spółki z o.o. wymaga prawidłowego ukształtowania postanowień umowy spółki w zakresie wykraczającym poza treść regulacji art. 183 k.s.h. Tymczasem praktyka obrotu gospodarczego dowodzi, że wiele umów spółek nie zawiera tego typu klauzul, co wywołuje trudności i wątpliwości na

---

² Tak I. Weiss/A. Szumański, w: W. Pyziół, I. Weiss, A. Szumański, *Prawo spółek*, Warszawa 2014, s. 344.

³ Tekst jednolity: Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm. (dalej: k.c.).

etapie oceny losu prawnego udziałów po śmierci ich właściciela. Ewentualne uzupełnienie regulacji art. 183 k.s.h. może mieć zatem doniosłe znaczenie dla praktyki stosowania prawa, wyznaczy bowiem kierunki koniecznych zapisów umownych, których sformułowanie umożliwi osiągnięcie celu w postaci przeprowadzenia sukcesji udziałów zgodnie z wolą ich właściciela.

Poszukując odpowiedzi na pytanie o kompletność regulacji kwestii dziedziczenia udziałów, w pierwszej kolejności należy przedstawić instrumenty prawne przewidziane w k.s.h. oraz k.c., mające na celu umożliwienie kształtowania kręgu następców prawnych współnika przystępujących do spółki. Następnie omówiona zostanie ich istota prawna, co pozwoli w dalszej kolejności przeanalizować konsekwencje sytuacji, w której umowa spółki nie zawiera klauzul określających zasady wstąpienia spadkobierców do spółki. Całość zakończy podsumowanie oraz wnioski.

2. Zasady dziedziczenia udziałów w spółce z o.o.

2.1. Dziedziczenie udziałów w spółce z o.o. według zasad ogólnych k.c.

Udziały jako prawa o charakterze majątkowym⁴ podlegają dziedziczeniu na zasadach ogólnych określonych w art. 922 i n. k.c.⁵ Spadkobiercy współnika wstępują w miejsce zmarłego współnika, stając się podmiotami przysługujących mu praw i obowiązków⁶. Jeśli udziały dziedziczone są przez więcej niż jedną osobę, to prawo stanowi – w przepisach art. 184 k.s.h. – że współuprawnieni z udziału lub udziałów wykonują swoje prawa w spółce przez wspólnego przedstawiciela, a za zobowiązania wobec spółki odpowiadają solidarnie. Ustawodawca określił także skutki nieosiągnięcia przez

---

⁴ Zob. I. Weiss/A. Szumański, w: W. Pyzioł, I. Weiss, A. Szumański, *Prawo*, s. 370.

⁵ Zob. K. Zawiślak, *Skutki wyłączenia wstąpienia spadkobierców zmarłego współnika do spółki z o.o.*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, nr 3, s. 35.

⁶ Zob. I. Weiss/A. Szumański, w: W. Pyzioł, I. Weiss, A. Szumański, *Prawo*, s. 430.

spadkobierców porozumienia w przedmiocie wyznaczenia przedstawiciela. W takim przypadku – na zasadzie art. 184 § 2 k.s.h. – oświadczenia spółki mogą być dokonywane wobec któregośkolwiek z nich. Podstawą dziedziczenia może być ustawa lub testament. Sporządzając testament, wspólnik może zatem zadecydować o przyszłym składzie osobowym spółki, której jest uczestnikiem.

2.2. Wyłączenie lub ograniczenie wstąpienia spadkobierców do spółki z o.o. w umowie spółki

Regulacja k.s.h. zawiera szczególny – w stosunku do k.c. – instrument kształtowania kręgu spadkobierców wspólnika wstępujących w jego prawa i obowiązki wynikające z uczestnictwa w spółce. Otóż zgodnie z przepisem art. 183 § 1 k.s.h. umowa spółki może ograniczyć lub wyłączyć wstąpienie do spółki spadkobierców na miejsce zmarłego wspólnika. Warunkiem skuteczności takiego wyłączenia lub ograniczenia jest określenie w umowie spółki warunków spłaty spadkobierców niewstępujących do spółki. Spłata ta stanowi roszczenie, które wchodzi w skład spadku po wspólniku⁷.

Wyłączenie wstąpienia spadkobierców wspólnika odnosi się do wszystkich jego spadkobierców⁸. Ograniczenia mogą natomiast przybierać różne postaci – zarówno o charakterze pozytywnym, jak i negatywnym⁹. W doktrynie wskazuje się zatem, że umowa spółki może zastrzegać w szczególności, że udziały mogą być objęte jedynie przez spadkobierców posiadających pewne określone cechy¹⁰, przez spadkobierców ustawowych, a nie testamentowych lub na odwrót, czy też spadkobierców prowadzących dotychczas działalność

---

⁷ Tak P. Zdanikowski, *Ograniczenie lub wyłączenie wstąpienia spadkobiercy wspólnika a zapis windykacyjny udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2016, nr 3, s. 26.

⁸ Zob. J.A. Strzępka, E. Zielińska, w: *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J.A. Strzępka, Warszawa 2015, s. 457; A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, Warszawa 2021, komentarz do art. 183, Lex.

⁹ Tak A. Kidyba, op.cit.

¹⁰ Tak ibidem.

gospodarczą¹¹. Do katalogu dopuszczalnych ograniczeń wstąpienia spadkobiercy do spółki zalicza się także konieczność uzyskania zgody na takie wstąpienie od pozostałych wspólników lub zarządu¹². Wreszcie ograniczenie może przybrać postać wyraźnego wskazania, który ze spadkobierców wspólnika obejmie udziały, a który spośród nich będzie od tego wyłączony. Wydaje się, że to właśnie ta formuła ograniczenia wstąpienia spadkobierców do spółki stanowi szczególnie wygodny z punktu widzenia spadkodawcy instrument kształtowania składu osobowego spółki po jego śmierci.

2.3. Skutki wyłączenia lub ograniczenia wstąpienia spadkobierców do spółki z o.o.

Konsekwencje zawarcia w umowie klauzuli wyłączającej lub ograniczającej wstąpienie spadkobiercy lub spadkobierców zmarłego wspólnika do spółki nie są jasne. W doktrynie dominuje pogląd Katarzyny Kopaczyńskiej-Pieczniak, która wskazuje, że takie wyłączenie lub ograniczenie nie powoduje przekształcenia praw udziałowych w spółce składających się na udział w prawa niedziedziczne¹³. Prawa te bowiem nie wygasają pomimo tego, że nie mogą przejść na spadkobierców. Ich los powinna zatem określać umowa spółki¹⁴. Tożsame stanowisko zajmuje Karol Zawiślak, który podkreśla, że językowa wykładnia przepisu art. 183 § 1 k.s.h. nie może prowadzić do wniosku o wygaśnięciu udziału¹⁵. Jednocześnie autor

---

¹¹ Tak J.A. Strzępka, E. Zielińska, w: *Kodeks*, red. J.A. Strzępka, s. 457.

¹² Tak A. Kidyba, op.cit. oraz przywołana tam literatura.

¹³ Pogląd, w myśl którego wyłączenie lub ograniczenie wejścia spadkobierców zmarłego wspólnika do spółki skutkuje przekształceniem prawa udziałowego w prawo o charakterze niedziedzicznym, zgłosiła Magdalena Rygoł – zob. M. Rygoł, *Skutki śmierci wspólnika w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością według kodeksu spółek handlowych*, „Przeгляд Sądowy” 2001, nr 3, s. 10.

¹⁴ Tak K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Ustanie członkostwa w spółce z o.o.*, Zakamycze 2002, s. 194–195.

¹⁵ Tak K. Zawiślak, op.cit., s. 37.

zauważa, że ustawodawca nie określił skutków, jakie wyłączenie zawarte w umowie spółki wywołuje względem tych udziałów¹⁶.

Nie budzi wątpliwości, że wyłączenie lub ograniczenie spadkobierców wspólnika we wstąpieniu do spółki może nastąpić jedynie za ekwiwalentem, jaki stanowi wynagrodzenie określone według zasad wskazanych w umowie spółki¹⁷. Warunki spłaty powinny obejmować wskazanie sposobu, terminu, jak i wysokości należnej spadkobiercom spłaty¹⁸.

Redakcja przepisu art. 183 k.s.h. nie odnosi się natomiast do tego, kto jest zobowiązany do dokonania takiej spłaty. W tej sytuacji odpowiedzi na to pytanie należy poszukiwać – w ślad za poglądami doktryny – w postanowieniach umowy spółki. W szczególności zatem umowa może przewidywać, że wyłączenie wstąpienia spadkobierców do spółki skutkuje umorzeniem udziałów. W takim przypadku płatnikiem wynagrodzenia za nieobjęte udziały będzie spółka, która może udziały umorzyć bądź z czystego zysku, bądź też w wyniku obniżenia kapitału zakładowego¹⁹. Umowa spółki może także zastrzegać, że udziały nieobjęte przez spadkobierców zostaną nabyte przez osoby trzecie, którym te udziały przypadają²⁰. W takim przypadku obowiązek zapłaty wynagrodzenia spoczywa na nabywcy lub nabywcach udziałów.

Należy zatem wskazać, że jeśli umowa spółki precyzyjnie reguluje problematykę wyłączenia lub ograniczenia wstąpienia spadkobierców do spółki, to całość procesu następstwa prawnego po wspólniku w zakresie przysługujących mu udziałów nie budzi wątpliwości. Aktywacja klauzuli umownej dotyczącej wyłączenia lub ograniczenia wstąpienia spadkobierców do spółki nie skutkuje wygaśnięciem praw udziałowych. Spadkobiercy nie mogą wprawdzie przystąpić do spółki, ale przysługuje im roszczenie w stosunku do osób wskazanych w umowie spółki albo też samej spółki o wy-

---

¹⁶ Tak *ibidem*, s. 39.

¹⁷ Zob. A. Kidyba, *op.cit.*; K. Zawiślak, *op.cit.*, s. 37; K. Kopaczyńska-Pieczniak, *op.cit.*, s. 197.

¹⁸ Tak K. Kopaczyńska-Pieczniak, *op.cit.*, s. 198.

¹⁹ Tak K. Zawiślak, *op.cit.*, s. 38; K. Kopaczyńska-Pieczniak, *op.cit.*, s. 195.

²⁰ Tak K. Kopaczyńska-Pieczniak, *op.cit.*, s. 195.

płatę wynagrodzenia z tytułu wyłączenia ich od praw udziałowych obliczonego według zasad określonych w umowie spółki.

2.4. Skutki braku postanowień umownych dotyczących zasad nabycia udziałów spółki z o.o. wyłączonych od dziedziczenia

Rozważenia wymaga jednak sytuacja, w której umowa spółki nie zawiera postanowień dotyczących zasad nabycia od spadkobierców udziałów, w stosunku do których dziedziczenie zostało wyłączone lub ograniczone. W pierwszej kolejności należy wskazać, że wykładnia językowa przepisu art. 183 § 1 k.s.h. prowadzi do wniosku, że brak tego rodzaju nie wywołuje bezskuteczności wyłączenia lub ograniczenia dziedziczenia. Skutek taki powstaje bowiem jedynie w przypadku, w którym umowa nie zawiera postanowień dotyczących określenia warunków spłaty spadkobierców. Wydaje się także, że pojęcie warunków spłaty nie obejmuje zakresu podmiotowego osób zobowiązanych do nabycia udziałów w warunkach wyłączenia lub ograniczenia ich dziedziczenia. Wniosek o braku bezskuteczności klauzuli wyłączającej lub ograniczającej dziedziczenie udziałów w takim przypadku można także wyprowadzić z treści orzeczenia Sądu Najwyższego, który – w postanowieniu z dnia 15 lipca 2007 r.²¹ – wskazał, że brak określenia zasad lub kryteriów ustanowionych ograniczeń nie przesądza o bezskuteczności klauzuli umownej.

Należy jednak podnieść, że dokonanie oceny skutków braku umownej regulacji sposobu postępowania w przypadku wyłączenia lub ograniczenia dziedziczenia udziałów wymaga wyróżnienia kilku możliwych wariantów takiej sytuacji. Wydaje się bowiem, że specyfika każdego z tych wariantów determinuje wnioski w zakresie skuteczności bądź bezskuteczności zawartego w umowie wyłączenia lub ograniczenia dziedziczenia udziałów.

Pierwszy wariant to przypadek, w którym umowa wyłącza wstąpienie spadkobierców do spółki i nie przewiduje żadnego trybu

---

²¹ Zob. postanowienie SN z dnia 15 lipca 2007 r., III CZP 45/07, Lex nr 440764.

postępowania z udziałami zmarłego wspólnika. W szczególności nie zawiera klauzuli zezwalającej na ich umorzenie na wypadek śmierci wspólnika czy też nabycie przez osoby trzecie. Drugi wariant obejmuje przypadki uzależnienia wstąpienia do spółki od zgody spółki wyrażanej przez jej organy bez jednoczesnego określenia trybu postępowania dotyczącego nabycia udziałów od spadkobierców, w sytuacji niewyrażenia zgody na wstąpienie spadkobierców do spółki. Trzeci wariant to przypadki, w których umowa spółki ogranicza wstąpienie spadkobierców do spółki poprzez dopuszczenie do uczestnictwa w niej jedynie niektórych spośród spadkobierców przy zastosowaniu różnych kryteriów, np. posiadania przez spadkobierców określonych cech czy też tytułu ich powołania do spadku.

Jeśli umowa spółki wyłącza wstąpienie spadkobierców do spółki i nie zawiera szczegółowej regulacji dotyczącej dalszego losu prawnego udziałów, to wydaje się, że nie istnieje możliwość ich nabycia przez spółkę, w szczególności w celu umorzenia. W takim przypadku spółka nie może bowiem udziałów ani umorzyć²², ani też ich nabyć z uwagi na zawarty w przepisach art. 200 § 1 k.s.h. zakaz nabywania własnych udziałów. Dlatego należy uznać, że klauzula wyłączająca wstąpienie spadkobiercy lub spadkobierców do spółki bez jednoczesnego dopuszczenia możliwości umorzenia takich udziałów jest bezskuteczna. W przypadku, w którym spółka nie wyraża zgody na wstąpienie spadkobiercy do spółki, a umowa nie zawiera możliwości wskazania przez spółkę osoby lub osób trzecich, które nabędą udziały, w stosunku do których dziedziczenie zostało wyłączone, także należy przyjąć bezskuteczność klauzuli wyłączającej dziedziczenie udziałów.

Na gruncie stanów faktycznych objętych wariantem pierwszym i drugim powstaje zagadnienie dopuszczalności wskazania przez spółkę osoby lub osób trzecich, które mogłyby nabyć udziały niepodlegające dziedziczeniu. Chodzi zatem o przypadki, w których umowa spółki nie zawiera możliwości umorzenia udziałów, jak

---

²² Zgodnie z przepisem art. 199 § 1 k.s.h. udział może być umorzony jedynie po wpisie spółki do rejestru i tylko w przypadku, gdy umowa spółki tak stanowi. Na temat umorzenia udziału zob. szerzej A. Herbet, w: *System prawa prywatnego*, t. 17A: *Prawo spółek kapitałowych*, red. S. Sołtysiński, Warszawa 2015, s. 297–307.

i te, w których spółka nie wyraża zgody na wstąpienie do niej spadkobierców wspólnika, przy jednoczesnym braku postanowień umownych regulujących sposób postępowania w takim przypadku. Należy wskazać, że status prawny spadkobiercy wyłączonego od wstąpienia do spółki określony jest m.in. treścią praw i obowiązków wyznaczających zakres udziału. Trzeba bowiem przypomnieć, że konsekwencją wyłączenia wstąpienia do spółki nie jest wygaśnięcie udziału, a jedynie niemożność jego objęcia przez spadkobiercę, który uzyskuje prawo żądania wynagrodzenia z tego tytułu. Treść ogółu praw i obowiązków tworzących udział wyznaczana jest m.in. treścią umowy spółki. Jeśli zatem umowa nie zawiera kompetencji spółki w zakresie wskazania nabywcy udziałów, to skonstruowanie podstawy prawnej takiego uprawnienia, z którym związany byłby obowiązek spadkobiercy przyjęcia wynagrodzenia i znoszenia stanu przejęcia udziału przez osobę trzecią, napotyka daleko idące trudności. Zauważenia wymaga także fakt, że decyzja o ukształtowaniu kręgu osobowego spadkobierców stanowi domenę umowy spółki, a zatem nosi cechy decyzji właścicielskiej. W tym kontekście przyznanie zarządowi prawa do ingerencji w skład osobowy spółki wydaje się nie znajdować podstaw. Wskazanie przez zarząd osoby nabywcy bez umocowania umownego niewątpliwie stanowiłoby taką ingerencję.

Analiza przypadków tworzących wariant trzeci prowadzi do następujących wniosków. Jeśli umowa spółki wyłącza od dziedziczenia udziałów spadkobiercę, to wydaje się, że klauzula wyłączająca jego wstąpienie do spółki stanowi wystarczającą podstawę wyłączenia już wtedy, gdy zawiera treść wskazaną w przepisie art. 183 § 1 k.s.h. Skoro prawa udziałowe nie wygasają, to spadkobiercy stają się ich podmiotami, a treść klauzuli aktywuje obowiązek rozliczenia spadkobiercy niewstępującego do spółki. Spadkobierca przejmujący udziały wyłączone od dziedziczenia zobowiązany jest – wobec następującego po jego stronie przysporzenia majątkowego – do wypłacenia spadkobiercy niewstępującemu do spółki wynagrodzenia z tytułu tego wyłączenia określonego zgodnie z regulacją przepisu art. 183 § 1 k.s.h. Podstawę prawną takiego rozliczenia stanowi umowa spółki przewidująca wyłączenie niektórych spadkobierców od dziedziczenia. W tym kontekście klauzula zawarta w umowie

spółki zawierająca jedynie elementy określone w przepisie art. 183 § 1 k.s.h. wydaje się stanowić wystarczającą podstawę do wyłączenia spadkobiercy współnika od dziedziczenia udziałów.

Sytuacja komplikuje się natomiast w przypadku, w którym po stronie spadkobierców wstępujących do spółki lub wyłączonych od dziedziczenia albo po obu tych stronach występuje kilka osób. Powstaje bowiem pytanie o proporcje, w których nastąpi podział udziałów przewidzianych do przejęcia przez spadkobiercę lub spadkobierców wstępujących do spółki od spadkobiercy lub spadkobierców od dziedziczenia wyłączonych. Dotyczy to np. przypadku, w którym dwóch spadkobierców wstępujących do spółki przejmuje udziały od jednego spadkobiercy wyłączonego. Wydaje się, że brak porozumienia stron w tym zakresie w warunkach nieuregulowania tej kwestii w umowie spółki może prowadzić do paraliżu procesu przejęcia udziałów. Nie istnieje bowiem żadna regulacja, która pozwoliłaby określić tę proporcję, mającą wszak istotne znaczenie z punktu widzenia rozkładu siły głosu w spółce po śmierci dotychczasowego współnika. Podobny problem powstaje także w przypadku, gdy po stronie spadkobierców wyłączonych od dziedziczenia występuje więcej niż jedna osoba. Zachodzi bowiem również trudność w ustaleniu, jakie ilości przysługujących im udziałów powinni przenieść na spadkobiercę wstępującego do spółki. Wariant ten może podlegać dalszej komplikacji, jeśli wielość podmiotów występuje zarówno po stronie spadkobierców wstępujących do spółki, jak i tych spadkobierców, których wstąpienie do spółki zostało wyłączone. Wydaje się zatem, że brak precyzyjnych uregulowań tej kwestii w umowie spółki czyni klauzulę ograniczającą wstąpienie spadkobiercy lub spadkobierców do spółki bezskuteczną. Klauzula taka nie pozwala bowiem na określenie elementów koniecznych do przejęcia udziałów, a w szczególności ilości udziałów podlegających przejęciu przez uprawnionego lub uprawnionych spadkobierców, a tym samym wysokości wynagrodzenia należnego spadkobiercy lub spadkobiercom wyłączonym od wstąpienia do spółki.

Na marginesie należy zauważyć, że powyższe uwagi dotyczą uregulowania statusu osobowego udziałów zmarłego współnika na podstawie postanowień umowy spółki odnoszących się do dziedziczenia udziałów. Wydaje się jednak, że kwestia wstąpienia spad-

kobiercy do spółki i związanych z tym rozliczeń może być uregulowana także na podstawie umowy zawartej między spadkobiercami lub spadkobiercami a osobami trzecimi wskazanymi przez spółkę. Przedmiotem takiej umowy byłoby w szczególności uregulowanie statusu prawnego udziałów spadkobiercy, w stosunku do których umowa wyłączyła lub ograniczyła wstąpienie spadkobierców do spółki poprzez swoistego rodzaju „przyznanie ich” czy to innym spadkobiercom, czy też osobom trzecim za stosowną spłatą dokonaną przez przejmującego. Niemniej w każdym przypadku postanowienia umowy o przejęcie udziału powinny pozostawać w zgodzie z postanowieniami umowy spółki o wyłączeniu lub ograniczeniu spadkobiercy we wstąpieniu do spółki. Celem takiej umowy jest bowiem doprowadzenie do realizacji woli wspólników – a w szczególności zmarłego wspólnika – dotyczącej kształtu osobowego spółki. Wydaje się zatem, że jeśli realizacja tej woli jest niemożliwa z uwagi na brak wystarczającego zakresu regulacji klauzuli zawartej w umowie spółki, to nie ma przeszkód, aby strony zaangażowane w proces następstwa prawnego po zmarłym wspólniku w drodze zgodnych oświadczeń woli doprowadziły do stanu zgodnego z wolą wspólników ujawnioną w umowie spółki.

3. Podsumowanie i wnioski

Ustawodawca dopuszcza możliwość kształtowania przez wspólnika spółki z o.o. kręgu osobowego jego spadkobierców dopuszczonych do udziału w spółce po jego śmierci. Przed wszystkim wspólnik może skorzystać z regulacji k.c. dotyczących dziedziczenia testamentowego, jednakże regulacja k.s.h. przewiduje szczególną instytucję służącą osiągnięciu tego celu. Instytucja ta określona została w przepisie art. 183 § 1 k.s.h. i polega na zawarciu w umowie spółki postanowienia wyłączającego lub ograniczającego wstąpienie spadkobiercy lub spadkobierców wspólnika do spółki. Warunkiem skuteczności takiego wyłączenia jest określenie – także w umowie spółki – warunków spłaty wyłączonych spadkobierców.

Wyłączenie spadkobiercy wspólnika od wstąpienia do spółki nie oznacza wygaśnięcia prawa udziałowego. Prawo udziałowe istnieje

nadal, natomiast spadkobierca podlegający wyłączeniu powinien otrzymać ekwiwalent z tytułu utraconego prawa udziałowego w postaci wynagrodzenia ustalonego na zasadach wskazanych w umowie spółki.

Ustawa nie zawiera żadnych dalej idących wskazań dotyczących sposobu określenia nabywcy udziałów oraz warunków ich zbycia na rzecz osoby uprawnionej. Doktryna pozostawia tę kwestię wspólnikom, którzy mogą określić te zasady w umowie spółki. Jeśli umowa zawiera regulacje pozwalające na ustalenie osoby zobowiązanej do zapłaty wynagrodzenia wyłączonego wspólnikowi oraz innych warunków koniecznych takiego nabycia, to instytucja wyłączenia lub ograniczenia wstąpienia spadkobiercy do spółki stanowi zwartą i spójną, a zatem możliwą do zastosowania regulację.

Istotne trudności powstają natomiast w przypadku, w którym postanowienia umowy spółki ograniczają się jedynie do wypełnienia ustawowego minimum. Stanowią zatem o wyłączeniu lub ograniczeniu wstąpienia spadkobiercy do spółki, określając jednocześnie warunki spłaty spadkobierców, ale nie wskazują osoby zobowiązanej do tego nabycia oraz szczegółowych zasad, według których powinno ono nastąpić. Wydaje się, że w przypadku wyłączenia wstąpienia spadkobierców do spółki bez jednoczesnego zawarcia w umowie spółki możliwości umorzenia udziałów klauzula wyłączająca będzie bezskuteczna. Tożsamy wniosek należy wyprowadzić w sytuacji, w której wstąpienie spadkobierców do spółki uzależnione jest od jej zgody, a umowa nie przewiduje dopuszczalności umorzenia udziału. Jeśli ograniczenie polega na wskazaniu niektórych tylko spadkobierców jako uprawnionych do wstąpienia do spółki, to rozliczenie stron będzie możliwe na podstawie samej tylko umowy spółki, nawet jeśli jej postanowienia w tym zakresie wypełniają jedynie ustawowe minimum. Wreszcie należy zauważyć, że nabycie udziałów przez osoby trzecie jest możliwe pomimo braku szczegółowej regulacji w tym zakresie, jednakże wymaga to zawarcia umowy o przejęcie udziału między osobami wskazanymi przez spółkę a spadkobiercą lub spadkobiercami wyłączonymi od udziału w spółce. Strony muszą zatem złożyć zgodne oświadczenia woli, a sama klauzula wyłączająca lub ograniczająca wstąpienie

spadkobiercy do spółki nie stanowi wystarczającej podstawy do nabycia takich udziałów.

Powyższe uwagi naprowadzają na wniosek, że regulacja przepisu art. 183 § 1 k.s.h. nie jest wystarczająca z punktu widzenia potrzeb wynikających z wyłączenia lub ograniczenia wstąpienia spadkobierców wspólnika spółki z o.o. do spółki. W szczególności bowiem nie odnosi się do tak podstawowej kwestii, jaką stanowi ustalenie, kto i na jakich zasadach jest zobowiązany do nabycia udziałów niepodlegających – mocą postanowień umowy spółki – dziedziczeniu. Pozostawienie uregulowania tej kwestii jedynie w gestii wspólników skutkuje ryzykiem zawierania klauzul umownych, które nie mogą – z uwagi na ich niepełność – prowadzić do realizacji zamierzonego celu w postaci ustanowienia skutecznego mechanizmu wyłączenia lub ograniczenia wstąpienia spadkobierców wspólnika do spółki. Należy przy tym podkreślić, że ryzyko to materializuje się zarówno na płaszczyźnie całkowitego wyłączenia spadkobierców od wstąpienia do spółki, jak i na płaszczyźnie ograniczenia takiego wstąpienia. Brak ustalenia szczegółowych zasad, według których nastąpi nabycie udziałów w tych przypadkach, prowadzi do stanu istotnej niepewności prawa. W tym kontekście w pełni należy podzielić postulat Karola Zawiślaka, który – na płaszczyźnie wyłączenia spadkobierców od wstąpienia do spółki – wskazuje na konieczność uzupełnienia regulacji przepisu art. 183 § 1 k.s.h. w kierunku określenia losów prawnych udziałów, w stosunku do których spadkobiercy nie wstąpili do spółki, wskazania możliwości przejęcia ich przez pozostałych wspólników lub inne osoby²³.

---

²³ Tak K. Zawiślak, *op.cit.*, s. 39–40.

STRESZCZENIE

Wyłączenie lub ograniczenie wstąpienia spadkobiercy wspólnika do spółki z o.o. – zagadnienia wybrane

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością jako osoba prawna kontynuuje swój byt prawny niezależnie od losów jej wspólników. W szczególności zatem śmierć wspólnika nie stanowi – co do zasady – przyczyny jej rozwiązania i w konsekwencji zakończenia działalności. Wspólnik może także określić krąg osób, które wstąpią w jego prawa i obowiązki spółkowe na wypadek jego śmierci. Instrumenty umożliwiające takie wskazanie znajdują się zarówno w przepisach k.c., jak i k.s.h. Obok określenia porządku dziedziczenia w drodze sporządzenia testamentu wspólnicy mogą również zawrzeć w umowie spółki klauzulę wyłączającą lub ograniczającą wstąpienie ich spadkobierców do spółki. Ciężar uregulowania instytucji wyłączenia lub ograniczenia wstąpienia spadkobierców do spółki spoczywa na wspólnikach. Klauzula umowna dotycząca tego zagadnienia powinna precyzyjnie i szczegółowo określać zasady postępowania z udziałami wyłączonymi od dziedziczenia. Niespełnienie tego postulatu rodzi istotne trudności interpretacyjne wywołujące wątpliwości co do skutku wywieranego przez taką klauzulę. Skutek ten uzależniony jest w szczególności od rodzaju ograniczenia wstąpienia spadkobiercy do spółki. Należy postulować rozważenie ingerencji ustawodawczej w treść przepisu art. 183 k.s.h. poprzez rozbudowanie wymogów dotyczących treści klauzuli wyłączającej lub ograniczającej wstąpienie spadkobierców do spółki w kierunku uszczegółowienia sposobu postępowania przy przejmowaniu udziałów w spółce, w stosunku do których umowa spółki wyłączyła dziedziczenie.

Słowa kluczowe: spadkobierca wspólnika spółki z o.o.; wyłączenie lub ograniczenie wstąpienia spadkobiercy wspólnika do spółki z o.o.; dziedziczenie udziałów w spółce z o.o.; przejęcie udziału wyłączonego od dziedziczenia

SUMMARY

Disabling or limiting the accession of a shareholder's heir into a limited liability company – selected issues

A limited liability company, as a legal person, continues its legal existence regardless of the fate of its shareholders. In particular, the death of a shareholder does not, in principle, constitute a reason for dissolving the

company and, consequently, ending its business activities. A shareholder may also specify the group of persons who will assume the corporate rights and duties in the event of his death. The tools enabling such an indication are found both in the provisions of the Civil Code and the Code of Commercial Companies. In addition to specifying the order of succession through the preparation of a will, the partners may also include a clause in the articles of association disabling or limiting the accession of their heirs into the company. The shareholders are responsible for regulating the exclusion or limitation of succession. The contractual clause regarding this matter should specify the rules of conduct with shares that have been disabled from the succession precisely and in detail. The failure to satisfy this postulate gives rise to significant difficulties of interpretation, raising doubts as to the effect of such a clause. This effect depends especially on the type of restriction on the heir's accession into the company. Legislative intervention in the wording of the provision of Article 183 of the Code of Commercial Companies should be considered by increasing the requirements regarding the wording of the clause disabling or limiting the accession of heirs to the company in order to specify the method of conduct when acquiring shares in the company with respect to which the articles of association disable inheritance.

Keywords: heir of a shareholder in a limited liability company; disabling or limiting accession of a shareholder's heir into a limited liability company; inheritance of shares in a limited liability company; acquisition of a share that is disabled from inheritance

BIBLIOGRAFIA

- Kidyba A., *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, Warszawa 2021, Lex.
- Kopaczyńska-Pieczniak K., *Ustanie członkostwa w spółce z o.o.*, Zakamycze 2002.
- Pyziół W., Weiss I., Szumański A., *Prawo spółek*, Warszawa 2014.
- Rygoł M., *Skutki śmierci wspólnika w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością według kodeksu spółek handlowych*, „Przegląd Sądowy” 2001, nr 3.
- Sołtysiński S. (red.), *System prawa prywatnego*, t. 17A: *Prawo spółek kapitałowych*, Warszawa 2015.
- Strzępka J.A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2015.

Zawiślak K., *Skutki wyłączenia wstąpienia spadkobierców zmarłego wspólnika do spółki z o.o.*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, nr 3.

Zdanikowski P., *Ograniczenie lub wyłączenie wstąpienia spadkobiercy wspólnika a zapis windykacyjny udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2016, nr 3.